

TÜRKİYE İLE TÜRK CUMHURİYETLERİ ARASINDAKİ TURİSTİK HAREKETLERE COĞRAFİ BİR BAKIŞ* GEOGRAPHICAL SURVEY ON TOURIST MOVEMENT BETWEEN TURKEY THE TURKISH REPUBLICS

Murat YILMAZ**

Öz

Bu araştırmanın amacı Türkiye ile diğer Türk devletleri arasındaki turistik hareketleri incelemektir. Çalışma betimsel bir araştırma olup mevcut turistik hareketlerin boyutlarının ortaya çıkarılması ve bu hareketleri daha da geliştirmek için nelerin yapılabileceği üzerinde durulacaktır. Çalışmada TÜİK'in son yıllara ait verileri kullanılacaktır.

Küresel turizm endüstrisi her geçen gün büyümektedir. 2017 yılının verilerine bakıldığı zaman dünya genelinde turist sayısının 1 milyar 322 milyonu, bu sektör için harcanan paranın da 1 trilyon 250 milyar Amerikan dolarını geçtiği görülmektedir. Modern kitle turizminin uluslararası boyutunu iklim, siyasi ilişkiler, kültürel bağlar, zıtlıklar, göreceli maliyetler ve mesafe gibi çeşitli coğrafi ve ekonomik faktörler etkilemektedir.

Dünyada en fazla turist çeken yarı kurak Akdeniz iklimi bölgesi, Türkiye'nin güney ve batı kıyıların da içine almaktadır. Bu bölgenin Avrupa, Rusya ve Ukrayna'nı yanı sıra Türk Devletlerinden de daha fazla turist çekmesi beklenir. Ancak bu ülkelerden ülkemize gelen turist sayısını az olduğu görülmektedir.

Sovyetlerin dağılması ile birlikte eski Sovyet ülkelerinin vatandaşları eğitim, ticaret ve turizm gibi amaçlarla çeşitli ülkelere daha sık gitmeye başlamışlardır. Türkiye ile diğer Türk devletleri arasında binlerce yıl öncesine dayanan kültürel bağlar bulunmaktadır. Bu açıdan Türkiye ile bu ülkeler arasında turizmin gelişmesi beklenmektedir. Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke iken Hazar gölüne kıyısı olanlar dışında, Türk devletlerinin denizden yoksun olduğu görülmektedir. Bu durum ülkemiz ile Türk devletleri arasında önemli bir zıtlık olup turizmin gelişmesine olumlu etki yapabilir.

Göreceli maliyetler açısından bakıldığında, Türk cumhuriyetlerindeki vatandaşların gelir durumunun ülkemize göre oldukça düşük olması, onların Türkiye'de tatil yapmalarını olumsuz etkileyen bir faktördür. Yani kendi ülkelerindeki kazançları ve bu kazançlarının Türkiye'deki alım gücü açısından durumu, onların aleyhine bir tablo oluşturmaktadır. Bu nedenle ülkemize turist olarak gelenler çeşitli işlerde çalışmaktadırlar.

Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasındaki mesafenin turizme etkisi olumludur. Çünkü bu ülkelerin bazıları karayolu ile ve tümü hava yolu ile Türkiye'ye çok yakındır. Bu durum yolda geçen zaman ve ulaşımaya ayrılan kaynak açısından turistler için avantajlar oluşturmaktadır. Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında, 1990'lı yılların başında başlayan siyasi ilişkiler genellikle iyidir. Türk Cumhuriyetleri dış dünya ile özellikle de Türkiye ile siyasi ilişkilerinin gelişmesini önemsemektedirler. Doğal olarak siyasi ilişkilerin iyi olması, vize ve seyahat kolaylıklarını ve insan hareketliliğini olumlu etkilemektedir.

Kültürel bağlar, siyasal ilişkiler, zıtlıklar ve mesafe gibi çok sayıda etken açısından teorik olarak Türkiye ile Türk devletleri arasında turizmin gelişmesi beklenmektedir. Göreceli maliyetler açısından ise olumsuz bir durum söz konusudur. Ancak çok sayıda olumlu etkene rağmen Türkiye ile Türk cumhuriyetleri arasında turizm hareketlerinin iyi bir düzeyde olduğu söylenemez. 2017 yılı verilerine göre Türkiye'ye gelen toplam 32.410.034 turistinin sadece 1.730.413'ü yani % 5,3'ü Türk devletlerinden gelmiştir. Aynı yıl Türkiye'den yurt dışına yaklaşık 9,2 milyon kişi giderken bunların sadece % 4,3'ü Türk devletlerine gitmiştir. Azerbaycan 256.138 turist ile Türkiye'den nispeten fazla turist alan bir ülkedir. Ancak Türkiye'den diğer ülkelere giden turist sayısı son derece azdır. Bu veriler ülkemiz ile Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Tacikistan gibi Kafkasya ve Orta Asya Türk devletleri arasındaki turizmin yeteri kadar gelişmediğini göstermektedir. Bu durumun nedenleri irdelenmeli, problemler ortadan kaldırılmalı ve akraba olan bu topluluklar arasındaki karşılıklı turistik hareketlerin geliştirilmesi için gerekli adımlar atılmalıdır.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetlerinin de içinde olduğu eski Sovyet ülkeleri arasındaki turistik hareketler ele alındığında Rusya, Ukrayna ve Gürcistan'ın Türkiye'ye daha fazla turist gönderdikleri anlaşılmaktadır. Türk cumhuriyetlerinden ise Azerbaycan nispeten fazla turist gönderen bir Eski Sovyet ülkesi olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'den dışarıya giden turistler daha çok Gürcistan ve Azerbaycan'a yönelmektedirler Diğer eski Sovyet ülkeleri Türkiye pazarından çok fazla turist alamamaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Türk Cumhuriyetleri, Turizm, Siyasi İlişkiler, Kültürel Bağlar.

Abstract

The aim of this study is to investigate tourist movement between the Turkey and other Turkish states. The study will be a descriptive research, focusing on the discovery of the dimensions of the existing tourist movements and what can be done to improve these movements. In the study, data of TurkStat will be used.

The global tourism industry is growing day by day. Looking at the data for 2017, it is seen that the number of tourists in the world is 1 billion 322 million and the money spent for this sector exceeds 1 trillion 250 billion US dollars. The international dimension of modern mass tourism is affected by various geographical and economic factors such as political relations, climate, cultural ties, opposites, relative costs and distance.

* Bu çalışma 28-30 Haziran 2018 tarihlerinde Bakü'de (Azerbaycan) yapılan 4. Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özet olarak yayımlanmıştır.

** Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü.

It attracts the most tourists in the world semi-arid Mediterranean climate in the region is located to the south and west coasts of Turkey. This region is expected to attract more tourists from the Turkish States as well as Europe and Russia and Ukraine. However, the number of tourists coming to our country from these countries is low.

Especially with the dissolution of the Soviets, the citizens of the former Soviet countries began to go to various countries more frequently for purposes such as education, trade and tourism. Turkey and other Turkic states include cultural ties dating back thousands of years. In this respect, Turkey among those countries with the development of tourism is expected. Turkey is seen as three sides except for the Turkic states bordering the Caspian lake is surrounded by sea, while a country is deprived of the sea. This situation is an important contrast between our country and the Turkic states and can have a positive impact on the development of tourism.

In terms of relative costs is quite low compared to income of citizens in our country the situation Turkic republics, is a factor that negatively affect the making of their holiday in Turkey. So the situation in Turkey in terms of purchasing power of earnings and the earnings of their own countries constitute a table at their expense. For this reason, those who come to our country as tourists work in various jobs.

The impact of the distance on tourism between the Turkic republics and Turkey are positive. Because the road with some of these countries and Turkey with all the air is not too far away. This creates advantages for tourists in terms of time spent on the road and the resources allocated for transportation. The political relations between Turkey and the Turkic republics which has started in the early 1990s, are generally good. Turkophone are care about the development of political relations with the outside world, especially Turkey. Naturally, the goodness of political relations affects human mobility positively by visa and travel convenience.

In terms of cultural ties, political relations, a number of factors as theoretical as opposites are expected to increase tourism between Turkey and the Turkic states. In terms of relative costs, it is a negative situation. However, despite many positive factors between Turkey and Turkic republics are said to be at a good level of tourism activity. According to the data of 2017 only a total of 32.410.034 million tourists coming to Turkey 1.730.413's ie 5,3 % came from the Turkic states. The same year, only 4,3 % of their way to the Turkic states nearly 9.2 million people who went abroad from Turkey. Azerbaijan is a country with a relatively high number of tourists. However, the number of tourists going to other countries is extremely small.

This shows that our country does not develop as much as the tourism power between Caucasus and Central Asian Turkic states such as Azerbaijan, Kazakhstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kyrgyzstan and Tajikistan. The reasons for this situation must be scrutinized, the problems must be removed, and the environment necessary for the development of mutual touristic movements among these related communities should be established.

Taken tourist movements between the former Soviet countries as well as in the Turkish Republic and Turkey, it is understood that sent more tourists from Russia, Ukraine and Georgia to Turkey. Among the Turkish republics, Azerbaijan is a notoriously old Soviet country with relatively many tourists. Outbound tourists from Turkey are turning out more than Georgia and Azerbaijan. Other former Soviet states can not take too many tourists from Turkey market.

Keywords: Turkey, Turkish Republics, Tourism, Political Relations, Cultural Ties.

1.GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Türkiye ile diğer Türk devletleri arasındaki turistik hareketleri incelemektir. Çalışma betimsel bir araştırma olup mevcut turistik hareketlerin boyutlarının ortaya çıkarılması ve bu hareketleri daha da geliştirmek için nelerin yapılabileceği üzerinde durulacaktır. Çalışmada TÜİK'in son yıllara ait verileri kullanılacaktır.

İnsanların iş ve para kazanma amaçları dışında eğlenme, dinlenme, gezip görme vb. amaçlarla yaptıkları seyahatler ve bu seyahatlerden kaynaklanan konaklamalar turizm olarak tanımlanmaktadır (Özgüç, 2007; Doğanay, 2001; Doğaner, 2001). İkinci dünya savaşından sonra modern kitle turizmi giderek büyümüştür. Türkiye'de de turizm 1985 yılından sonra hızlı bir gelişim süreci yaşamıştır (Göymen, 2000). Türkiye sahip olduğu doğal güzellikleri ve kültürel miras sayesinde aşağı yukarı 30 yıldır dünyada en çok seyahat edilen ilk 10 ülke arasında yer almaktadır (UNWTO, 2017). Özellikle 1985 yılından sonra Türkiye'de turizm hızlı bir gelişim kaydetmiştir.

Türkiye'nin dışındaki Türk devletleri ise 1991'de Sovyetler birliğinin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını kazanmış ülkelerdir. Ancak bu ülkelerin nerdeyse tamamı bağımsızlıktan sonra BDT'ye üye olmuş ve Rusya önderliğinde bir ekonomik şekillenme ve büyüme süreci yaşamaktadırlar. Türk devletlerinin çoğu zengin doğal kaynaklara sahiptirler. Azerbaycan'da petrol ve doğalgaz, Türkmenistan'da doğalgaz, Kazakistan'da krom ve demir gibi her ülkede farklı farklı doğal kaynakların ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak zengin doğal kaynaklara rağmen bu ülkelerde serbest piyasa ekonomisinin yokluğu, vatandaşların ortalama gelirlinin düşük düzeyde kalmasına neden olmuştur. Yani devlet zengin ancak çalışanlar alt gelir grubunda yer almaktadır. Bu yapı hem bu ülkelerin gelişmesini engellemektedir. Hem de ilgili ülke vatandaş ve iş insanlarının dünya ile rekabetlerini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Türkiye ile Kafkasya ve Orta Asya Türk devletleri arasındaki turistik hareketler incelenirken yukarıda belirtilen hususların göz önünde bulundurulması gerekir.

Günümüzde dünyada turistik hareketlere katılan sayısı 1,5 milyara yaklaşmış, bu sektörün parasal hacmi ise 1,25 trilyon dolara çıkmıştır. Bu nedenle turizm gelirleri bütün ülkeler tarafından önemsenmektedir. Her ülke alternatif turizm tipleri ortaya çıkarmakta ve marka şehirler oluşturmaya çalışmaktadır. Türkiye de petrol ve doğalgaz başta olmak üzere çeşitli doğal kaynaklara fazla döviz ödeyen

ve bu nedenle dış ticaret açığı sürekli olarak var olan bir ülkedir. Bu açıdan Türkiye'nin dış ticaret açığını azaltmasında turizm önemli bir sektördür. Bu nedenle Türkiye'nin Avrupa ve Rusya pazarının yanı sıra Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu gibi yakın kültürel bağların bulunduğu alternatif turizm pazarlarından daha fazla turist almak için çeşitli projeler üretmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Türk devletleri Türkiye için yeni bir turist çıkaran bölge durumuna gelebilir.

Türk devletlerinde ise turizm faaliyetinin yeni yeni gelişmeye başladığı görülmektedir. Bu ülkelerde Sovyet sonrası dönemde devam eden devletçi ekonomik yapı zamanla farklılaşacak ve liberal ekonomi anlayışı benimsenecektir. Bu nedenle bu ülkeler sahip oldukları doğal ve kültürel turistik çekiciliklerin turizm amacıyla yeterince değerlendirilmesi için, öncelikli olarak ulaşım ve konaklama gibi alt yapı yatırımlarını ve tanıtım faaliyetlerini yapmak durumundadırlar. Türkiye gibi turizmde deneyimli bir ülkenin varlığı, bu ülkelerde turizmin gelişmesi ve ilerlemesi için, aynı zamanda iyi bir modeldir. Bu nedenle bu ülkeler Türkiye'den turist almanın yanı sıra, bu sektördeki profesyonel kişilerin bilgi, deneyim ve ön görüşlerinden de yararlanmalıdırlar (Mehter Aydın, 2017).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye 2023 Turizm Stratejisi'nde mevcut pazarların geliştirilmesinin yanı sıra Orta Asya Türk devletleri, İran ve Orta Doğu ülkeleri gibi alternatif pazarlarda tanıtım yapmanın önemi vurgulanmıştır (Gülcan ve diğ., 2017). Bu anlamda ülkemizin daha fazla turist çekmek istediği ülkelerden olan Türk devletleriyle mevcut turistik hareketlerin incelenmesi önemli bir konudur.

2.TÜRKİYE İLE TÜRK DEVLETLERİ ARASINDAKİ TURİSTİK HAREKETLERİ ETKİLEYEN COĞRAFİ FAKTÖRLER

Öte yandan günümüz dünyasında uluslararası turistik hareketlerin yönünü tayin eden temel coğrafi unsurların iklim, zıtlıklar, göreceli maliyetler, kültürel bağlar, mesafe ve siyasi ilişkiler olduğu tespit edilmiştir (Özgüç, 2007). Bu nedenle Türkiye ile Türk devletleri arasındaki turistik hareketlerin bu unsurlar açısından ele alınması faydalı olacaktır.

Türkiye ile Türk devletleri arasında iklim açısından önemli farklar bulunmaktadır. Bütün dünyada en fazla turist yöneldiği subtropikal Akdeniz iklim bölgesi (Özgüç, 2007) Türkiye'nin güney ve batı kıyılarını da içine almaktadır. Orta Asya Türk devletlerinde yapılan araştırmalar bu ülke vatandaşlarının Türkiye dendiğinde akla gelen şeylerin tatil, deniz, turizm olduğu tespit edilmiştir (Gülcan ve diğ., 2017). Bu açıdan birçoğunda karasal iklimin görüldüğü Türk devletleri için Türkiye önemli bir çekim merkezi durumundadır. Türkiye'nin dışında Hazar Denizi'ne kıyısı olan Azerbaycan ve Türkmenistan gibi ülkelerin kıyılarının da iklimden kaynaklanan turistik çekiciliklere sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca Türkiye ve diğer ülkelerde karasal iklim ve kış koşulları, kış turizmi için önemli bir potansiyeldir. Özellikle Türkiye, Kırgızistan ve Tacikistan gibi ülkeler dağları ve yüksek alanlarının çok olması nedeniyle diğer ülkelerden daha fazla turist çekebilirler. Çünkü kış turizminde temel öğeler kar örtüsü ve uygun topografik koşullardır (Özgüç, 2007, Doğanay, 2014, Altaş ve diğ., 2015).

Türkiye ve Türk devletleri arasında çeşitli doğal ve kültürel unsurlar arasında zıtlıklar bulunmaktadır. Türkiye boğazları, kıyıları ve kültürel zenginlikleri açısından Kazakistan, Tacikistan, Türkmenistan gibi ülkelerden önemli farklılıklar göstermektedir. Öte yandan Özbekistan da zengin kültürel mirası ile diğer ülkeler açısından çekiciliklere sahiptir. Kazakistan gibi uçsuz bucaksız düzlüklerin bulunduğu ülkeler için kıyılara ve dağlara sahip ülkelerden oldukça farklıdır. Öte yandan uçsuz bucaksız düzlüklere sahip Kazakistan ise dağlık ülkelere göre oldukça farklı olup söz konusu ülke insanları için zıtlık gösteren bir çekiciliğe sahiptir.

Türk devletlerinde çalışan ücretlerinin Türkiye ile kıyaslandığında oldukça düşük olması, bu ülke insanların Türkiye'deki alım gücünü düşüren dolayısıyla tatil yapmalarını zorlaştıran bir etkidir. Bu nedenle Türk devletlerinden Türkiye'ye sadece tatil yapmak için gelenlerin sayısı az, buna karşın çalışma amacıyla gelenlerin sayısı ise nispeten fazladır.

Türkiye ile Türk devletleri arasında kültürel bağlar oldukça kuvvetlidir. Etnik ve dini akrabalık bağları, doğal olarak kültürel ortaklığı beraberinde getirmektedir. Günümüzde dünya genelinde inanç eksenli turistik hareketler giderek artmaktadır (Özgüç, 2007; Okuyucu ve Somuncu, 2013). Özbekistan Türk dünyasında İslam'ın ilk girdiği ve çok sayıda şehir ve mimari eser ortaya koyduğu bir ülkedir. Bu açıdan Özbekistan, diğer ülkeler için çok önemli kültürel çekiciliklere sahiptir. Türkiye ve diğer ülkelerdeki gelenek ve görenekler, düğün vb. törenler, savaş ve zafer yıl dönümleri gibi olaylar diğer önemli kültürel bağlar arasında gösterilebilir. Bu nedenle kültürel bağların ilgili ülkeler arasında turistik hareketlerin gelişmesine katkı sağlaması beklenmektedir (Gülcan ve diğ., 2017).

Türkiye ve Türk devletleri arasında turizmde önemli olan mesafe (uzaklık) açısından elverişli koşullar söz konusudur. Türkiye'nin Nahçıvan'a komşu olması ve Gürcistan ve İran üzerinden Türk devletlerine oldukça yakın olması, karayolu ile belirtilen ülkelere veya bu ülkelere ulaşımın kolay olduğu bir ülkedir. Ayrıca günümüzde turistik hareketlerin başlıca ulaşım yolu olan hava yolu ulaşım açısından Türkiye ile Türk devletleri arasında 3-5 saatlik uçuş mesafesinin olması, turizm açısından önemli bir avantajdır. Zira Avrupa'da deniz aşırı Pasifik uçuşlarının yapıldığı günümüzde, Türkiye ile Kazakistan ve Özbekistan gibi nispeten uzak Türk devletleri arasındaki mesafelerin bile çok uzun olmadığı söylenebilir.

Turizmde önemli olan siyasi ilişkilerin de Türkiye ile Türk devletleri arasındaki turistik hareketler için olumlu koşullar doğurduğunu söyleyebiliriz. 1991'den sonra Türkiye ile yeni bağımsızlığını kazanan Türk devletleri arasında siyasi ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Bazı devletler ile zaman zaman küçük çaplı sıkıntılar yaşansa da bu ilişkiler genellikle iyi olmuştur. Bu açıdan ülkeler arasındaki iyi ilişkiler, anlaşmalar ile vize ve seyahat kolaylıklarının turizme olumlu yönde katkı yapması söz konusudur.

3.BULGULAR

3.1.Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye Gelen Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı

Kafkasya ve Orta Asya Türk devletlerinden Türkiye'ye gelen turist sayısının yıllara göre değişimi incelendiğinde, 2015'te yaklaşık 1 milyon 464 bin civarında olan değer 2016'da 1 milyon 260 bine indiği, 2017 yılında ise 1 milyon 730 bine çıktığı görülmektedir. Yani kısa vadede zikzaklar görülmüştür. 2015'te Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin uçak krizi ile bozulması sonucu 2016 yılında bu ülkeden gelen turist sayısı oldukça azalmıştır. Aynı yıl Türk devletlerinden gelen turist sayısının da önemli miktarda azalması ilginçtir (Tablo.1).

2017 yılı verilerine göre Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye gelen toplam turist sayısı 1.730.413 olup bu sayı ülkemize gelen turistlerin % 5,3'üne karşılık gelmektedir. Aynı yılın verilerine göre Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye en fazla turist gönderen ülkeler sırasıyla 765.514 turist ile Azerbaycan, 402.830 turist ile Kazakistan ve 230.881 turist ile Türkmenistan'dır. Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'dan gelen turist sayısının nispeten daha az olduğu görülmektedir (Tablo.1). 2017 yılı itibarıyla Türkiye'ye 32.410.034 turist gelmiş ve bu turistlerin % 2,4'ünü Azerbaycan'dan gelenler, %1,2'sini Kazakistan'dan gelenler, % 0,7'sini ise Türkmenistan'dan gelenler oluşturmuştur. Diğer ülkelerin payları nispeten daha azdır.

Verilerden de anlaşılacağı üzere Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye gelen turist sayısı az olup toplam turist sayısının ancak % 5,3'ünü oluşturmaktadır. Bu ülkelere gelen turist sayısının artırılması için Turizm bakanlığı başta olmak üzere ilgili kurumların tanıtım ve reklam çalışmalarına hız vermesi gerekmektedir. Bu ülkelerdeki halkın alım gücü ve tatil anlayışı da önemlidir. Bu nedenle Türk Cumhuriyetlerinin ekonomilerinin gelişmesi ve halkın gelirinin artması dış ülkelere ve dolayısıyla Türkiye'ye giden turist sayısını arttıracaktır. İlgili ülkelere gelen turist sayısının kısa vadede artması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla Türk Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye gelen turist sayısını orta ve uzun vadede arttırmak için projeler yapılmalıdır.

Göreceli maliyetlerin ise Türk Cumhuriyetlerinin ekonomik yapısı ve bu ülke vatandaşlarının geliri göz önüne alındığında turistik hareketleri olumlu etkilemesi beklenmemektedir. Zira Türkiye bu ülkelere çalışanlar için pahalı bir ülkedir. Fakat bu ülkelere gelenlerin bir kısmı Türkiye'de turist vizesi almakta ve çalışmaktadır. Bu nedenle bunlar Türkiye'de kazandıkları için tatil yapma şansı elde etmektedir. Fakat Türk Cumhuriyetlerinde çalışanların büyük çoğunluğu için Türkiye nispeten pahalı bir ülkedir.

Tablo.1. Eski Sovyet ülkelerinden Türkiye'ye Gelen Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı (2015-2017)

Ülke/ Ülke Grubu	2015	2016	2017	2017 %'si
Azerbaycan	602488	606223	765514	2,4
Kazakistan	423744	240188	402830	1,2
Kırgızistan	88369	88877	104911	0,3
Özbekistan	143331	134330	195745	0,6
Tacikistan	31917	24768	30532	0,1
Türkmenistan	174330	165762	230881	0,7
Toplam	1464179	1260148	1730413	5,3
Rusya Fed	3649003	866256	4715438	14,6
Ukrayna	706551	1045043	1284735	4,0
Gürcistan	1911832	2206266	2438730	7,5
Diğer ülkeler	-	-	22224718	68,6
Genel Toplam	36244632	25352213	32410034	100

Kaynak: TÜİK verileri

2017 yılında Türkiye'ye gelen turistlerin içinde eski Sovyet cumhuriyetlerinden Rusya Federasyonu, Gürcistan ve Ukrayna'dan gelenlerin Türk Cumhuriyetlerinden gelenlere nispeten daha fazla olduğu anlaşılmaktadır (Tablo.1, Tablo.2). Bu ülkelerden Rusya ve Ukrayna'nın Türk Cumhuriyetlerine nazaran daha fazla nüfusa sahip olduğu ve gelişmişlik durumu göz önüne alındığında daha fazla turist çıkardıkları söylenebilir. Sınır komşumuz Gürcistan ise az nüfuslu küçük bir ülke olmasına rağmen Türk Cumhuriyetlerinin toplamından daha fazla turist Türkiye'ye geldiği bir ülke olarak dikkat çekmektedir.

Bazı eski Sovyet cumhuriyetlerinden Türkiye'ye gelen turist sayısı, ilgili ülkenin toplam nüfusu ile kıyaslandığında bu oranın en yüksek olduğu ülkenin % 61,4 ile Gürcistan olduğu görülmektedir. Türkiye'ye gönderdiği turist sayısının ülke nüfusuna oranının en yüksek olduğu 2. ülke % 7,7 ile Azerbaycan, 3. ülke ise % 4,3 ile Türkmenistan'dır. Bu ülkeleri sırasıyla Rusya, Ukrayna ve Kazakistan izlemektedir (Tablo.2). Diğer ülkelerde ise söz konusu oran daha azdır.

Bazı eski Sovyet ülkelerinden gelen turist sayısının ilgili ülke nüfusuna oranının en yüksek olduğu Gürcistan, Türkiye ile kara sınırı olan bir ülkedir. Bu durum turizmi etkileyen coğrafi koşullardan mesafenin (uzaklığın) iki ülke arasındaki turizmi olumlu etkilediğini göstermektedir. Azerbaycan ise Nahçıvan üzerinden doğrudan veya Gürcistan ve İran üzerinden kara yolu ile Türkiye'ye ulaşımın sağlandığı ve gelen turist sayısının ülke nüfusuna kıyasla yüksek olduğu diğer bir ülke olarak dikkat çekmektedir. Şüphesiz bütün eski Sovyet ülkelerinden hava yoluyla Türkiye'ye gelenler bulunmaktadır ve uzak ülkelerden gelenlerin büyük bir kısmı hava yolu ile gelmektedir. Ancak coğrafi yakınlık ve kara yolu ile ulaşım imkânının turistik hareketleri arttırdığı Gürcistan ve Azerbaycan örneklerinden anlaşılmaktadır.

Tablo.2. Bazı Eski Sovyet Ülkelerinden Türkiye'ye Gelen Turistlerin İlgili Ülke Nüfusu İçindeki Payları (2017)

Ülke/ Ülke Grubu	2017 yılı nüfusları	Türkiye'ye Gönderdikleri Turist sayısı	Turistlerin ülke nüfusuna oranı (%)
Azerbaycan	9973784	765514	7,7
Kazakistan	18064470	402830	2,2
Kırgızistan	6124915	104911	1,7
Özbekistan	30690914	195745	0,6
Tacikistan	8858115	30532	0,3
Türkmenistan	5502586	238881	4,3
Rusya Fed	143375006	4715438	3,3
Ukrayna	44405055	1284735	2,9
Gürcistan	3972532	2438730	61,4
Toplam	270967377	10177316	0,4
Diğer	-	22224718	-
Genel Toplam	-	32410034	-

Kaynak: TÜİK verileri ve www.nufusu.com internet sitesinden alınmıştır.

3.2. Türkiye'den Yurt Dışına Giden Turistlerin Türk Cumhuriyetleri ile Diğer Eski Sovyet Ülkelerine Göre Dağılışı

Türkiye'den yurt dışına giden turistlerin içinde Türk Cumhuriyetlerine gidenlerin sayısı incelendiğinde, Azerbaycan'ın 256.138 ile başta geldiği görülmektedir. Diğer ülkelere gidenlerin sayısı çok az olduğu için bu ülkelere gidenler ayrıca gösterilmemiş ve Ermenistan, Beyaz Rusya gibi bazı ülkelere birlikte verilmiştir. Diğer Sovyet ülkelerine gidenlerin hepsinin Özbekistan, Kazakistan gibi Türk Cumhuriyetlerine gittiğini varsaydığımızda ise bu sayının 154.629 olduğunu görmekteyiz (Tablo.3).

Tablo.3. Türkiye'den Yurt Dışına Giden Turistlerin Türk Cumhuriyetleri ve Eski Sovyet Ülkelerine Göre Dağılımı (2015-2017)

Ülke/ Ülke Grubu	2015	2016	2017	2017 %'si
Azerbaycan	212308	212274	256138	2,7
Rusya Fed.	169302	83375	73399	0,8
Ukrayna	91210	114593	168911	1,8
Gürcistan	1143377	1173182	1000278	10,6
Diğer BDT Ülkeleri	145940	123627	154629	1,6
Diğer ülkeler	-	-	7787102	82,5
Toplam	9256486	8062065	9440457	100

Kaynak: TÜİK verileri

Türkiye'den yurt dışına giden turistlerin % 17,5'inin eski Sovyet ülkelerine gittikleri anlaşılmaktadır. Bu turistlerin % 82,5'i ise dünyadaki diğer ülkelere gitmiştir. Eski Sovyet ülkelere gidenlerin ülkelere göre dağılım incelendiğinde, Gürcistan'ın % 10,6 ile başta geldiği, % 2,7 ile Azerbaycan'ın % 1,8 ile Ukrayna'nın bu ülkeyi takip ettiği anlaşılmaktadır. Rusya'nın payı ise % 0,8 gibi daha düşük bir değerdir. Diğer BDT ülkelerine gidenlerin payının ise %1,6 olduğu görülmektedir (Tablo.3). Verilerden anlaşılacağı üzere sınır komşumuz Gürcistan ve Azerbaycan, eski Sovyet ülkelere giden turistlerin en fazla yöneldiği ülkelerdir. Coğrafi yakınlık ve karayolu ile ulaşım imkânı, seyahat masraflarını ve seyahate harcanan zamanı azaltan etkenler olarak turistik hareketleri olumlu etkilemektedir.

4. SONUÇ

İklim, zıtlıklar, mesafe (yakınlık veya uzaklık) kültürel bağlar, siyasi ilişkiler ve göreceli maliyetler Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki turistik hareketleri belli bir ölçüde etkilemektedir. Özellikle Türkiye'ye yakın olan ve kara sınırı bulunan Azerbaycan, hem Türkiye'ye fazla turist gönderen hem de Türkiye'den nispeten fazla turist alan bir ülke olarak dikkat çekmektedir. Diğer ülkelerden Kazakistan ve Türkmenistan Türkiye'ye nispeten fazla Turist gönderirken Türkiye'den fazla turist alamamaktadırlar.

Coğrafi etkenlerin dünya turizmine olan etkileri göz önüne alındığında özellikle iklim, zıtlıklar, yakınlık, kültürel bağlar ve siyasi ilişkiler gibi etkenlerin Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki turistik hareketleri olumlu anlamda daha fazla etkilemesi beklenmektedir.

Dünyada en fazla turist çeken yarı kurak Akdeniz iklimi bölgesi Türkiye'nin güney ve batı kıyıların da için almaktadır. Bu bölgenin Avrupa, Rusya ve Ukrayna'nı yanı sıra Türk Devletlerinden de daha fazla turist çekmesi beklenir. Ancak bu ülkelerden ülkemize gelen turist sayısını düşük olduğu görülmektedir.

Türkiye kıyıları ve denizleri ile diğer Türk devletleri açısından önemli bir zıtlığa sahiptir. Bu ülkelerden Kırgızistan ve Tacikistan ile Türkiye yüksek dağlık alanları, Kazakistan ve Türkmenistan ise geniş düzlükleri ve yer yer çölleriyle diğer ülkelerin insanları için zıtlıklara barındırmaktadır. Yine beslenme alışkanlıkları ve yemek türleri arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar vardır. Ancak bütün bu farklılıkların turizme yansımaları sınırlı düzeydedir.

Uzun süren Sovyet idaresinin kültürel bağları kısmen zayıflattığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle bazı Türk Cumhuriyetleri ile olan turist alış verişimiz henüz çok düşük düzeylerde. Özbekistan gibi ilk Türk-İslam mimari eserlerinin bulunduğu bir ülke diğerlerinden fazla turist alamamaktadır. Türkiye gibi Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalma çok sayıda maddi kültür varlığına sahip olan devletin de diğerlerin çok fazla turist aldığı söylenemez.

Yine Türk Cumhuriyetlerinin çoğunda gelir düzeyinin düşük olması, ülkemiz ile bu ülkeler arasındaki turistik hareketleri olumsuz etkilemektedir. Bu ülkelerin ekonomileri geliştikçe hane halklarının geliri de artacak ve Türkiye ile bu ülkeler arasındaki turistik hareketler artacaktır.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri yakın olmalarına rağmen Azerbaycan dışındakilerle olan karşılıklı turistik hareketlerin sınırlı olduğu görülmektedir. Bu ülkelerde vatandaşların gelir durumunun çoğunlukla düşük olması, ilgili ülke vatandaşlarının Türkiye'ye daha az gelmelerine neden olmaktadır. Türkiye'den yurt dışına gidenlerin daha ziyade Avrupa'yı tercih etmeleri, ülkemizden bu ülkelere olan turist gidişlerinin az olmasına neden olmaktadır.

Ülkemiz ile Türk devletleri arasındaki siyasi ilişkiler 1990'lardan sonra gelişmeye başlamıştır. Özellikle Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan ile hammadde ve enerji kaynağı alımından çeşitli mamul madde alım satımına, eğitimden inşaat sektörüne kadar farklı alanlarda ikili ilişkiler önemli mesafe kaydetmiştir. Ancak bu ilişkilerin turistik hareketleri henüz sınırlı düzeyde etkilediği görülmektedir.

Türkiye ile Türk Cumhuriyetlerinin de içinde olduğu eski Sovyet ülkelerinin tamamı arasındaki turistik hareketler ele alındığında Rusya, Ukrayna ve Gürcistan'ın Türkiye'ye daha fazla turist gönderdikleri anlaşılmaktadır. Türk cumhuriyetlerinden ise Azerbaycan nispeten fazla turist gönderen bir Eski Sovyet ülkesi olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'den dışarıya giden turistlerin ise daha çok Gürcistan ve Azerbaycan'a yönedikleri, diğer eski Sovyet ülkelerinin Türkiye pazarından çok fazla turist alamadıkları görülmektedir.

Sonuç olarak Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki turistik hareketler istenen düzeyde olmasa bile devam etmektedir. Bu hareketlerin daha da artması için ülkeler arasında karşılıklı ilişkilerin ve turizm politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. İklim, mesafe, kültürel bağlar siyasi ilişkiler ve zıtlıklar gibi etkenlerin teorik olarak Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasındaki hareketleri olumlu etkilemesi beklenmektedir. Sonuç olarak Türkiye ile Kafkasya ve Orta Asya Türk devletleri arasındaki turistik hareketlerin yapılacak projelerle orta ve uzun vadede arttırılması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Altaş, N. T., Çavuş, A. ve Zaman, N. (2015). Türkiye'nin Kış Turizmi Koridorunda Yeni Bir Kış Turizm Merkezi: Konaklı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 345-365
- Doğanay, H. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Doğaner, S. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Göymen K. (2000). Tourism and Governance in Turkey. *Annals of Tourism Research*, 27(4), 1025-1048.
- Gülcan B., Güçer E., Oktay, K. & Kızanlıklı M.M. (2017). Orta Asya Türk Devletlerinde Türkiye'nin Turistik İmajı, *Bilig*, 81, 105-137
- Mehter Aykın, S. (2017). Türk Konseyine Üye Devletlerin Turizm Potansiyeli. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(35), 252-262
- Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2013). Türkiye'de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek. *International Conference on Religious Tourism and Tolerance*, 9-12 MAY, Konya
- Özgüç, N. (2007). *Turizm Coğrafyası 'Özellikler ve Bölgeler*. Çantay Kitabevi: İstanbul
- UNWTO (2017). *Tourism Highlights 2017 Edition*. Spain.

İnternet Siteleri:

- www.tuik.gov.tr (Son erişim:20/06/2018)
- www.nufusu.com (Son erişim: 19/09/2018)
- <http://www2.unwto.org/> (Son erişim: 01/10/2018)